

Sannhet og forsoning

- grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett
mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner

Håkon Hermanstrand

Oslo 30. august 2023

Kommisjonens tiltak - fem pilarer

- Kunnskap og formidling
- Språk
- Kultur
- Forebygging av konflikter
- Implementering av regelverk

Forsoning krever et møte der dialogen kan finne sted, ikke en enveis forestilling der jeg nok en gang står som en skadeskutt fugleunge og beretter om tap, språkløshet og livet i offerrollen – «den sårbare fortellingen».

SFKOMM 2022/2495-41.

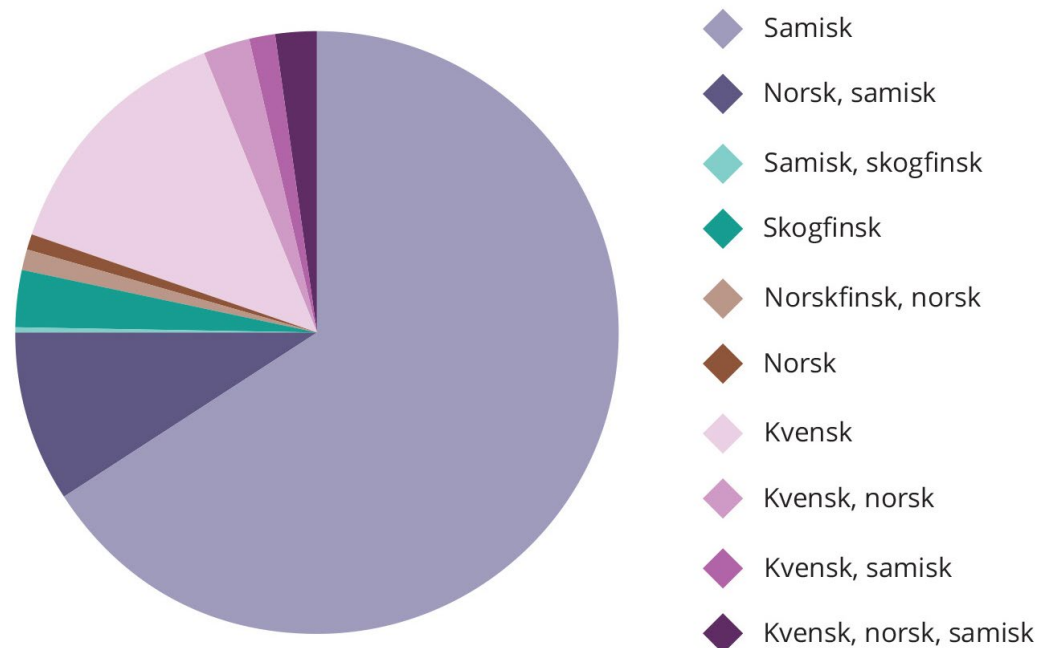
Min drøm er at barna mine skal være trygge på det de er og være stolte av det de er. Stolte over å ha en kulturarv, at de kan et språk og at de får bruke det.

SFKOMM 2020/212-45.

Tap, motstand og mestring – personlige historier

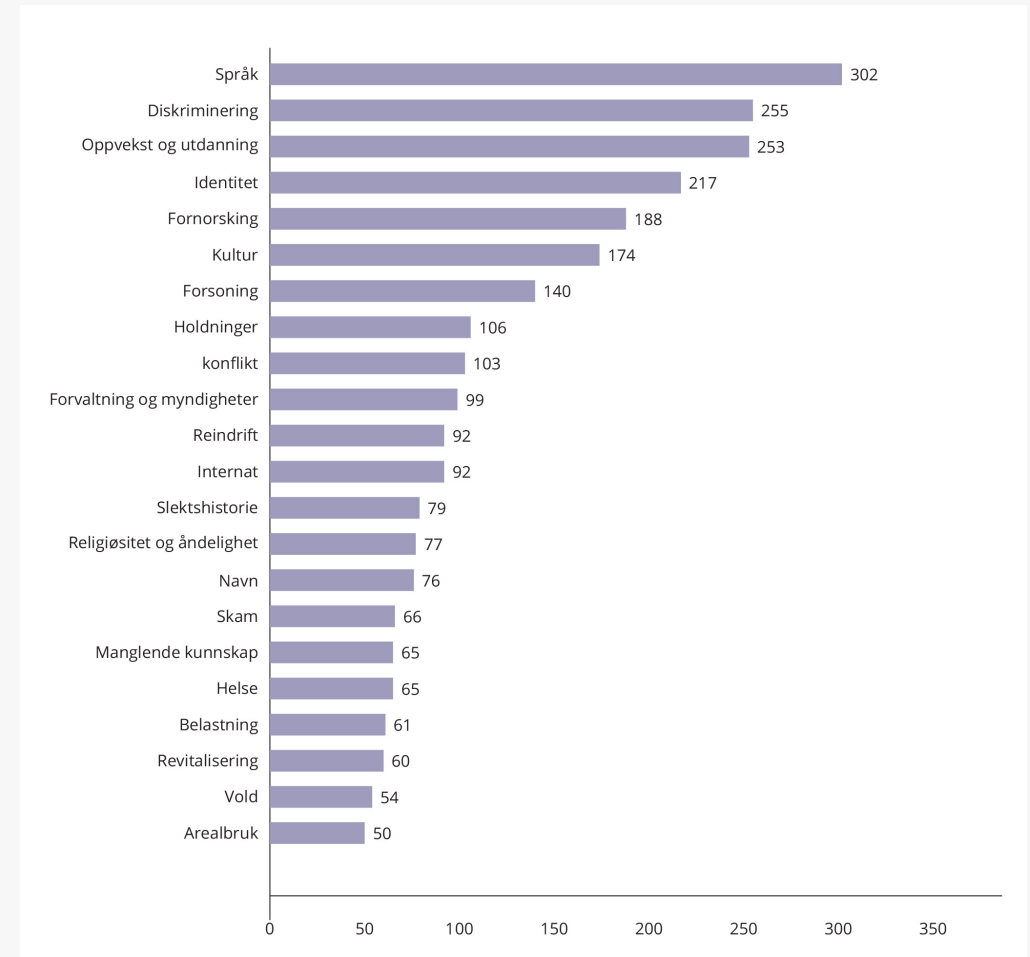
Personlige historier fordelt etter etnisk tilhørighet

- Historier som belyser erfaringer med fornorskingspolitikk og urett
- 766 personlige historier og innspill i åpne møter
- 522 intervju og skriftlige personlige historier er analysert

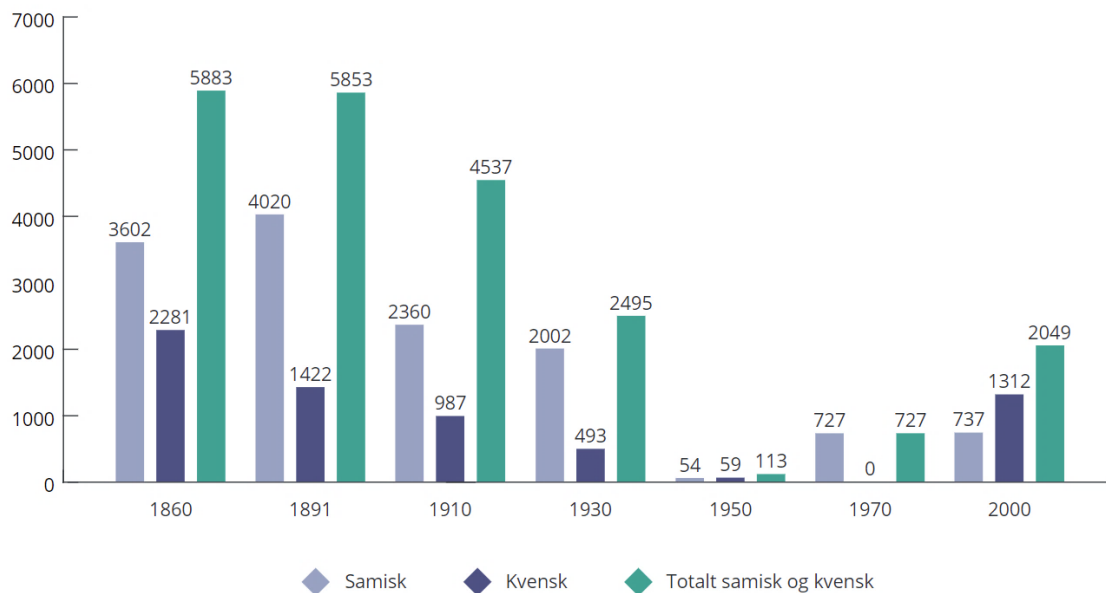
Tema i personlige historier

- Språk: språktap og ønske om å lære og kunne tapt språk
- Diskriminering: negative holdninger, fordommer, kunnskapsløshet, stereotypier og diskriminering
- Oppvekst og utdanning: erfaringer med skole og internat, undervisningstilbud på/i kvensk og samisk

Språktap

Figur 13.1
Språktapet i Nord-Troms 1860–2000

Jeg forsto ikke at faren min var tospråklig, samisk
hadde havnet i bakgrunnen og kanskje delvis gått i
glemmeboken. Jeg forstod heller ikke at naboene våre var
sjøsamer. [...] [D]e antagelig også snakket samisk når
ingen hørte det. [...] Det absurde med det er at omtrent
ingen av de som jeg trodde var norske, var det. På skolen
ble vi indoktrinert til å tro at vi var norske. Det ble ikke
nevnt med et ord at vi var noe annet.

SFKOMM 2019/5911-1. Wilfred Hildonen.

Når du skal lære et språk, så er kulturen veldig viktig for
å kunne dra frem språket. Du hadde jo språk og kunne jo
det, men det ble jo mest at du pratet norsk. Jeg var stolt
over å kunne bruke mitt språk. [...] Når jeg ble voksen og
begynte å jobbe på aldershjem, og så viktigheten av å
kunne språket. Og etter hvert kom de som har hatt
kvensk [...], når de blir dement. [...] Når jeg skulle prate
med en dame en gang, så blandet jeg norsk, samisk og
kvensk. Og da sier hun, når jeg ble usikker, «Giella ii bilit
olbmot», snakk bare. For språket ødelegger ikke et
menneske.

SFKOMM 2020/212-51. Karin Larsen.

Opplæring og utdanning

- Skolen var et redskap for å fremme fornorskingspolitikken
- Fornorskingspolitikken ble i praksis videreført frem til ca. 1990
- Nå mangel på kvalifiserte lærere og læremidler.
 - En konsekvens av fornorskingspolitikken
- Rettighetene til samisk- og kvenskundervisning har ikke blitt fulgt opp

Visot lei dárogillii, dat ii lean sámegillii ii mihkkige. Ii mihkkige girjjiid lean sámegillii, [i]i nuoraid skuvllas ge. Doppe ii lean mihkkige. [...] Dan mun muittán go eat beassan sámegiela hupmat dárogiel diimmuin, galgat dárustit. Eat han mii balljo máhte dárogiela, ipmirdit gal vel, muhto eat mii máhte dadjat – ja de vel ballat jos šaddá boastut. De nuppit boagustit.¹¹

Alt var på norsk. Ingenting var på samisk, det fantes ikke samiske bøker, [i]kke på ungdomskolen heller. [...] Det husker jeg, vi fikk ikke lov til å snakke på samisk i norsktimene. Vi fikk ikke snakke mellom oss, vi skulle snakke på norsk. Vi som ikke kunne snakke norsk, vi forsto, men vi kunne ikke snakke, hvis vi sa noe feil, så flirte de andre av det.

SFKOMM 2020/212-40. Karen Marie Eira Buljo/Jusse Juhán Niillasa Gáren Márjá.

Kunnskap og formidling

- Nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett
- Styrke undervisningen om fornorskingspolitikken, urfolk og nasjonale minoriteter
- Utvikle tiltak i lys av øvrige nordiske kommisjoners funn

Når [kommunen] lyste ut stilling, så spurte de heller ikke etter kompetanse i kvensk. Og der er det veldig liten kunnskap [hos de som jobber i skoleadministrasjonen]. For eksempel at man kan velge å ha kvensk, det var de ukjente med. Det er veldig dårlig informasjon om muligheten til å velge både kvensk og samisk i skolen, når ungene starter.

SFKOMM 2020/212-70

Kunnskapsløsheten er den største trusselen for samfunnet. Mitt ønske er at kommisjonen vekker det norske samfunnet.

SFKOMM 2020/212-37

Språk

- Gjennomgående språkopplæring fra barnehage til voksenopplæring
- Satsing på og synliggjøring av samiske og kvensk språk
- Grenseoverskridende språksamarbeid
- Handlingsplan for kvensk språk
- Strategi for å oppnå språklig likeverd for samiske språk

Jeg håper at kommisjonsarbeidet vil bidra til at man ser at nå vokser det opp en generasjon unge voksne og barn og ungdom som veldig gjerne ønsker å ta tilbake språket og kulturen. Da må man ha ressurser på plass for dem spesielt, og støtte opp om det. Det tror jeg er veldig viktig.

SFKOMM 2020/212-42

Språkopplæringen på skolen og tilbudene har alltid vært fryktelig dårlig. Jeg hadde tilbud om samisk i 2 år på skolen på barneskolen, og så ble det bare borte fordi at det ble vanskelig. Da kunne plutselig kunne de ikke tilby det. Det var ikke lærere, og man måtte liksom å måtte søke masse sånn ekstraordinære greier. Og det er klart at mine foreldre orker ikke det når det ble en hel sånn kamp de måtte ta opp.

SFKOMM 2022/2497-21

Kultur

- Omfattende, nasjonal satsing på kultur
- Styrke de økonomiske rammene for kulturnæringer og institusjoner
- Samarbeid mellom nasjonale og gruppenes institusjoner
- Grenseoverskridende kultursamarbeid

Jeg tenker jo på den respekten for at man har ulike tradisjoner, ulike kulturer innenfor samme landegrense er jo noe som jeg tror blir veldig viktig for fremtiden i Norge [...]

SFKOMM 2020/215-29

Noen sørget for å skrive ned finske stedsnavn, for eksempel. For de har alltid vært borte, eller, de var i ferd med å bli det. Men i de senere år så har vi fått inn en del skogfinske navn på kartet. Riktignok med annen type skrift, med annen farge på skriften, men det er helt i orden, det. For det er jo også kulturminner, i høyeste grad.

SFKOMM 2021/4132-2

Forebygging av konflikter

- Motvirke hat og diskriminering
- Permanent rådgivende organ for nasjonale minoriteter
- Kartlegging av eiendoms- og bruksrettigheter
- SRU II og Kystfiskeutvalget
- Gjennomgang av reindriftens arealsituasjon

Jeg hadde akkurat vært på konfirmasjon, og hadde på meg det fineste jeg har, kofte, og skulle kjøpe mat. Og så kom det to unge gutter, som ropte samédjevel etter meg.

SFKOMM 2019/1815-5

Det var et rettighetsutvalg som hadde sett på de fiskerettighetene i Finnmark. De hadde gode forslag. Og hvis man hadde løftet det opp og jobbet videre med det, så tror jeg det hadde vært et veldig viktig skritt. Og jeg tror at disse rettighetene, det var ingen etniske rettigheter. Det var til alle de folkene som bodde ved kysten. Uansett om du var same eller kven. Jeg tror at det hadde vært en god vei å gå.

SFKOMM 2020/212-53

Implementering av regelverk

- Gjennomgang av manglende implementering av vedtak
- Styrke opplæringen for offentlig ansatte
- Tilby flere studenter undervisning om urfolk og nasjonale minoriteter

Hvordan i alle dager skal det offentlige i det hele tatt bygge tillit for den samiske befolkningen som har opplevd tillitsbrudd så mange ganger?

SFKOMM 2022/2495-27

Kunnskapsnivået i Norge er generelt veldig lavt, når det gjelder samisk kultur. Også dagens samiske kultur, hva er det i dag. Hva vil det å si å være same i dag. Det skjer ting, men det burde vært mye mer. Spesielt den norske delen av Norge burde lært mye mer om det her.

SFKOMM 2022/2497-19

Avslutning

- Å skape større likeverd
-
- Å øke den generelle kunnskapen i samfunnet
- Å etablere en felles forståelse av fornorskingspolitikken og dens konsekvenser
- Å erkjenne at fornorskingspolitikk og urett har funnet sted med konsekvenser til vår egen tid
- I kjernen av forsoningen ligger at urfolk og nasjonale minoriteter er synlige, og at deres rettigheter er ivaretatt, slik at både språk og kultur har utviklingsmuligheter.
- Viljen til forsoning må vises i handling. Her har de som sitter i maktposisjoner, et særlig ansvar, og det venter store utfordringer.

